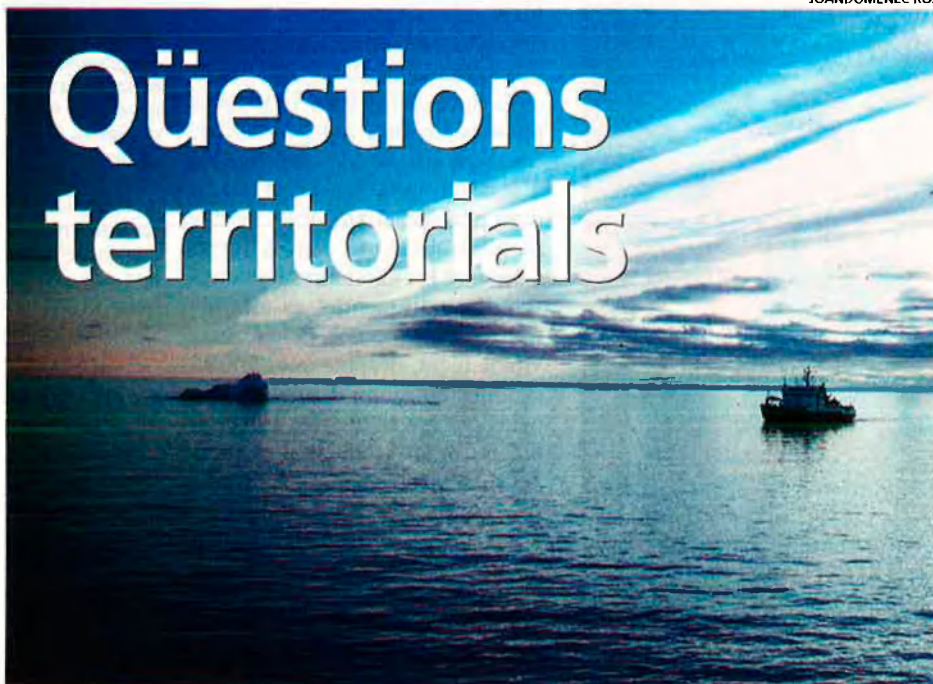

JOANDOMÈNEC ROS

Qüestions territorials

L'«Endurance», un vaixell oceanogràfic anglès, prop de la base de Halley Bay. Aquesta estació és famosa per les seves mesures de l'ozó estratosfèric.

Joandomènec Ros acaba, a l'estret de Magallanes, el viatge a bord del 'Polastern'. És el final d'una expedició per un continent, l'Antàrtida, sobre el qual planen les ombres de les disputes territorials de diversos països.

Les informacions que l'oficial de servei al pont del Polarstern difon normalment per megafonia solen ser molt repetitives; en alemany i anglès ens assabenta de les noves més excitants, per exemple: «D'aquí a quinze minuts, la draga Agassiz serà a coberta», o «Aquesta nit el grup de les foques convida tothom al bar del vaixell». Però ahir, mentre la majoria sopàvem, ens va informar de la presència d'un visitant insòlit a bord: un pingüí barbut que havia pres el vaixell per un iceberg i s'hi havia enfilat, com qui fa autostop.

La cosa té mèrit, perquè la rampa de popa del Polarstern té una inclinació de 45°, quan hi ha hagut l'abordament regalimava aigua i fang (es feien mostratges a coberta) i el mar es movia bastant. La imatge

del pobre pingüí era patètica: s'havia enfilat fins a les portes hidràuliques que separen la coberta de la rampa i allà s'havia quedat, palplantat i sense poder passar a saludar la vintena de desvagats que l'observàvem i el retratàvem a pler. Era la imatge d'un desesperat sol·licitant d'asil polític a les portes d'una ambaixada que no es vol comprometre. Vuit hores més tard, en plena nit i amb el vaixell en moviment, el pingüí encara era al mateix lloc, impassible; el regalim que començava sota seu i s'estenia per mitja rampa assenyalava potser que s'havia catgat de por, potser que havia «adoptat» el vaixell com a residència temporal.

Penso en el primer pingüí que vàrem veure en aigües antàrtiques, capità solitari d'un iceberg que s'anava desfent; era un cosí germà d'aquest (un pingüí d'Adèlia) i semblava tan perdut en mig de la immensitat del mar com aquest ho és dalt el Polarstern. Potser aquest

visitant no convidat marca l'acabament del viatge com el seu parent n'assenyalava l'inici amb la travessia del cercle polar antàrtic.

Avui és el primer dia de la tardor austral (el primer de la primavera a casa!) i el darrer dia de mostratge d'aquesta campanya. La draga Agassiz ha aportat una mostra insòlita: entre el fang i els animals de 600 metres de profunditat han aparegut quatre vertebrats de balena, «petites»: el disc central només fa un pam de diàmetre. En aquesta zona, lluny de terra, on abunden els esquelets dels animals que els baleners estassaven fins fa mig segle, es tracta ben segur d'un animal mort de causes naturals.

Entre els curiosos que s'amunteguen a coberta per veure la troballa, malgrat la neu que cau de valent, torna a haver-hi el pingüí, que no es deu haver mogut de la vora del vaixell i que hi ha pujat mentre separàvem la mostra; fa mitja hora no hi era. És indubtable que és el mateix animal, perquè els més observadors de nosaltres identifiquen una petita ferida en una ala, i ocupa el mateix lloc d'ahir. Ara encara fa més pena, perquè la neu se li va acumulant a sobre i de tant en tant se l'espolsa en un moviment ràpid que trenca la seva gairebé absoluta immobilitat.

Mentre l'observo em ve al cap una frase que es va fer famosa en plena guerra entre l'Argentina i la Gran Bretanya per la sobirania d'algunes illes subantàrtiques i que, com tants eslògans, és lluny de la realitat actual: «*Ni inglesas ni argentinas, las Malvinas son pingüinas*». De qui són, les Malvinas? I les illes subantàrtiques? I l'Antàrtida continental?

La majoria d'illes subantàrtiques són «dependències» o «territoris» de vuit països, dos d'americans (l'Argentina i Xile), tres d'europeus (la Gran Bretanya, Noruega i França), un d'africà (Sud-àfrica) i dos d'oceanians (Austràlia i Nova Zelanda). No em ficaré pas on no em demanen parlant de la validesa o legalitat de les reclamacions territorials que enfronten els dos països hispans del con sud-americà entre ells i amb la Gran Bretanya. Les illes més acostades al

continent americà, i la Terra del Foc, són inhòspites, de difícil accés i, fins que no s'hi van explotar foques i balenes, sense interès econòmic. El turbulent passat recent dels dos països que es reparteixen (de mala gana) l'extrem del con sud americà, i l'embranchida colonitzadora i expansionista britànica ho acabaren d'espatllar.

El Tractat Antàrtic, que aviat farà quaranta anys, imposa una moratòria a tota reclamació territorial sobre l'Antàrtida continental, però el fet és que, per qüestions de proximitat i/o històriques, els vuit països esmentats reclamen determinats sectors del pastís antàrtic, que en el cas xinès, argentí i britànic se superposen força. Països no reclamants actualment (com els EUA i la Xina) es reserven per poder-ho fer quan els convingui. En la història recent de l'Antàrtida, sovint la reclamació territorial ha usat més la força que no pas la raó de la raó, amb què ha obert conflictes ridículs vistos des de fora, però fortament sentits pels països implicats. En faré franc al lector, però en canvi recordaré que l'Antàrtida no es va salvar dels interessos expansionistes del III Reich.

Malgrat que el resultat va ser un fiasco, val la pena d'esmentar l'episodi pel que té de pioner en la història de l'exploració moderna i perquè utilitzava criteris diferents de la proximitat i de la història a l'hora de reclamar un tros del pastís antàrtic, malgrat que Alemanya podia aduir un passat brillant en l'exploració del continent blanc. Hitler va enviar un vaixell (el Schwabenland) i dos hidroavions a cartografiar i "reclamar" territori antàrtic. La cartografia s'havia de basar en fotografies aèries preses des dels avions, que durant l'estiu austral del 1939 varen fotografiar 250.000 km² de la Mar d'Haakon VII, la plataforma i el continent cobert de gel en la Terra de la Reina Maud. Però, com que no va haver-hi confirmació de terreny des de terra, no es van poder fixar amb precisió les coordenades geogràfiques, de manera que les 1.800 fotografies aèries de les glaçades plataformes van servir de ben poc.

JOANDOMENEC ROS

Dalt, un berenar-sopar sobre la banquisa, a base de salsitxes i vi calent. Al fons, els "penyasegats" de la plataforma de gel de l'ancó de Drescher. Baix, l'edifici principal de l'estació argentina de Jubany, a l'illa del Rei Jordi. Algunes altres bases argen- tines, xilenes i uruguaianes de les illes de la península Antàrtica tenen noms de nissaga catalana: March, Artigas, etc.

JOANDOMENEC ROS

La "reclamació" recordava la dels buscadors d'or a l'Oest americà. Des dels avions tiraven uns dards d'alumini d'un metre i mig de llarg, amb l'esvàstica gravada a les aletes, que havien de clavar-se en el gel i assenyalar els límits d'una anomenada Neuschwabenland, Terra de Nova Suàbia. Ningú no els ha trobats mai, aquests dards. De primer, el que va ser la Segona Guerra Mundial, començada aquell mateix any, va impedir el reconeixement internacional que Hitler pretenia. Després, la contínua caiguda de neu que es transforma en gel i que tot ho colga va fer desaparèixer les fites. Si recordem que l'estació de Neumayer, situada a l'extrem occidental de la regió cartografiada, s'enfonsa a raó de mig metre per any, els dards que havien de marcar els límits de

les terres del Reich deuen trobar-se enterrats sota trenta metres de gel a la plataforma de la Terra de la Reina Maud o als icebergs que se n'han després des de llavors.

El darrer dia de la campanya oceanogràfica ens hem fet l'obligada fotografia de grup a l'helideck, i després hi ha hagut una curta cerimònia en què el capità, vestit de gala per primer cop, ens ha dit que som un grup molt divertit, que ha estat un plaer de tenir-nos a bord i que espera veure d'aquí a poc algun dels treballs sortits d'aquesta campanya publicats a *Nature* (també nosaltres ho voldríem, això!). El cap de campanya ha contestat agraint-li, a ell i a tota la tripulació, l'expertesa i la professionalitat.

De nit, passats dos mesos i mig des de la sortida de ciutat del Cap, hem arribat a Punta Arenas, a l'extrem sud del continent americà, al bell mig de l'estret de Magallanes i en terres xilenes. Hi hem arribat de nit; al voltant del vaixell immòbil planen gavines, que s'instal·len també sobre l'aigua, per reposar o a l'aguait dels peixos i animals atrets per la llum dels fanals del vaixell. De sobte, cinc o sis *toninas overas*, petites marsopes de coloració blanca i negra que recorda la de les orques, trenquen sorollosament la tranquil·la superfície de les aigües de l'estret i volten el vaixell, inspeccionant-lo. És la natura magallànica que ens dóna la benvinguda. O l'*Auf wiedersehen!* de la campanya antàrtica.

Joandomènec Ros